

Kazimierz Uszyński

Problemy współczesnego budownictwa na wsi

Ochrona Zabytków 40/3, 223-224

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

uczelnia artystycznych i technicznych, zajmujący się konserwacją zabytków, a także górniczymi problemami zabezpieczenia kopalni, pracownicy Pracowni Konserwacji Zabytków z całego kraju – miała okazję po raz pierwszy zapoznać się z tak dużym zakresem problemów, jakie niesie ze sobą zabezpieczenie górnicze i konserwacja zabytkowej kopalni soli.

Głosy w dyskusji świadczyły o zaskoczeniu skalą zadań konserwatorskich, nie znanych dotąd w codziennej praktyce i to nawet w skali światowej. Niemniej pierwszą próbę prezentacji poglądów na temat zasad postępowania konserwatorskiego przy konserwacji zabytkowej kopalni wielickiej należy uznać za celową. Wśród przedstawicieli środowisk konserwatorskich ugruntowano przekonanie o pilnej konieczności ratowania Wieliczki, jako

wielkiego, cennego i niepowtarzalnego kompleksu zabytkowego. Zgłoszono również wiele interesujących uwag i postulatów, m.in.:

– zgodnie wskazano na pilną potrzebę opracowania kompleksowego studium historyczno-konserwatorskiego, zakończonego szczegółowymi wnioskami konserwatorskimi, dla całej zabytkowej części kopalni,

– wskazano na potrzebę intensyfikacji zarówno badań naukowych (szczególnie w zakresie ochrony i konserwacji rzeźb oraz płaskorzeźb solnych), jak i działań wykonawczych, uznając dotychczasowe pionierskie i często eksperymentalne prace za prawidłowe, – zwrócono uwagę na konieczność objęcia intensywną opieką konserwatorską wszystkich zagrożonych, zabytkowych wnętrz sakralnych w kopalni wielickiej,

– postulowano także konieczność przywrócenia miastu Wielicze charakteru małego miasta górniczego, zdecydowanie wyróżniającego się spośród innych zespołów miejskich (zwiększenie opieki konserwatorskiej nad zabytkowymi obiektami budownictwa przemysłowego, przywrócenie charakterystycznych elementów wystroju architektonicznego, powrót do historycznego nazewnictwa).

Przy pracach zabezpieczających pod względem górniczym i przy konserwacji zabytkowej kopalni soli, jak stwierdził w podsumowaniu pierwszego dnia obrad prezes Zarządu Głównego SKZ dr Bohdan Rymaszewski, najpełniej uwidacznia się teza, że konserwacja zabytków jest często sztuką mądrego kompromisu.

Andrzej Gaczoł

PROBLEMY WSPÓŁCZESNEGO BUDOWNICTWA NA WSI

Jesienią 1986 r. wspólnym staraniem Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego – Akademii Rolniczej w Warszawie i Muzeum Rolnictwa im. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu zorganizowano w Ciechanowcu konferencję poświęconą problemom współczesnego budownictwa na polskiej wsi.

Na konferencji tej rozpatrywano głównie trzy aspekty tego zagadnienia: 1) walory architektoniczno-krajobrazowe, 2) wartości użytkowe, 3) problemy ekonomiczne.

Konferencję przewodniczył prof. dr Jan Lenard z SGGW-AR, który w swoim obszernym wprowadzeniu przypomniał walory dawnego budownictwa wiejskiego, zwłaszcza drewnianego. Proste bryły architektoniczne były wspaniale wkomponowane w krajobraz. Z kolei zróżnicowany krajobraz Polski miał przemożny wpływ na regionalne zróżnicowanie architektonicznych form. Współczesne budownictwo na wsi, związane z nowymi formami gospodarki wiejskiej, nie musi straszyć swoją formą ani też szpecić krajobrazu. Można znaleźć wiele przykładów pozytywnych rozwiązań zarówno w krajach wysoko rozwiniętych, jak i w naszym kraju, ale są one – niestety – odosobnione. Ciągłe zbyt wiele różnorodnych czynników powoduje niekorzystny kształt współczesnego budownictwa na polskiej wsi. Żeby wyeliminować te czynniki, trzeba je dogłębnie poznać, i to w kontekście różnych uwarunkowań.

Przedstawiciel SARP, inż. Witold Thumenas, w swoim referacie pt. *Projektowanie architektury w krajobrazie wsi – tradycja i współczesność* zwrócił uwagę na szczególną odpowiedzialność człowieka za ustawiczne przekształcanie naturalnego środowiska i powodowanie coraz większych szkód.

Współczesne budownictwo wiejskie, które rzekomo ma idealnie rozwiązywać wymogi użytkowe współczesnego człowieka, w rzeczywistości nie jest tym ideałem użytkowym, a jego kształt i lokalizacja zbyt często szpecą krajobraz.

Autor przedstawił uczestnikom konferencji sposoby przeciwdziałania się niekorzystnym tendencjom, zastanawiał się także, co powinno się uczynić, aby zapewnić prawidłowy rozwój architektury wiejskiej. Wydaje się, że należy przede wszystkim przywrócić ciągłość tradycji architektonicznej. Jednocześnie wiadomo, że projektowanie nowych, funkcjonalnych obiektów, wyposażonych w nowoczesne urządzenia techniczne, w duchu tradycji jest rzeczą bardzo trudną. Celem bowiem takiego budownictwa jest osiągnięcie harmonijnej kompozycji przestrzennej.

Reprezentujący na konferencji organizację ICOMOS, dyr. Andrzej Michałowski, w swoim wystąpieniu mówił o obowiązku ochrony krajobrazu przez całe społeczeństwo, a szczególnie przez zorganizowane grupy. Przedmiotem ochrony jest architektura krajobrazu rozumiana jako „*fizjonomia powierzchni ziemi będąca syntezą elementów przyrodniczych i działalności człowieka*”.

Zabytkowy krajobraz powinien być traktowany, zdaniem autora referatu, jako „obiekt żywy”, jako wspaniały zabytkowy ogród, zatem jego ochrona wymaga odrębnej specyfiki działania i niezwykle szerokiego frontu działań ochronnych.

W zdaniu: „*Ochrona krajobrazu kulturowego ma na względzie żywotne interesy nauki i kultury dla przekazania następnym pokoleniom badaczy materialnych źródeł nauki i kultury, zachowanych w kontekście geograficznych i topograficznych powiązań ze środowiskiem przyrodniczym i właśnie z tych przesłanek wpływa społeczny aspekt jego ochrony jako wielkiej roli wychowawczej społeczeństwa, mającego żyć w zgodzie z naturą i kształtującego postawy obywatelskie*” zawiera się główna myśl referatu dyr. A. Michałowskiego.

To społeczeństwo i jego zorganizowane instytucje muszą w imię najwyższego dobra zadbać o to, aby krajobraz przekształcał i rozwijał w harmonii z tradycyjnymi wartościami. Droga do tego celu jest właściwa edukacja spo-

łeczeństwa i nauczenie się życia w zgodności z naturą. Edukacja ta, wspomagana presją opinii publicznej oraz środków masowego przekazu, powinna być wprowadzona do programów nauczania na wszystkich szczeblach.

Przedstawiciele Katedry Budownictwa Wiejskiego SGGW-AR w Warszawie, inż. Jerzy Piskorski i dr Marcin Pisarski, w swoich wystąpieniach zajęli się funkcjonalnością gospodarczej zabudowy wsi i problemami techniczno-ekonomicznymi współczesnego budownictwa inwentarskiego. Niezwykle atrakcyjny i przekonujący sposób przekazania interesujących materiałów spowodował, że wokół tych problemów toczył się główny nurt ożywionej dyskusji.

Z referatu inż. J. Piskorskiego wynikało jednoznacznie, że podporządkowanie form architektonicznych rzekomemu walorom funkcjonalności współczesnego budownictwa na wsi nie przynosi w rzeczywistości zachwycających efektów. Zaniechanie wykorzystania wielowiekowych niekiedy doświadczeń, zwłaszcza w dostosowywaniu się do warunków klimatycznych, przynosi często mierne albo wręcz niekorzystne efekty. Autor wskazuje też na korzystne tendencje w najnowszych poszukiwaniach projektowych, w których z równą pieczołowitością dba się o dobre wkomponowanie nowych obiektów budowlanych w krajobraz wsi, jak też o korzystny bilans cieplny w budynkach inwentarskich. Problemy techniczno-ekonomiczne na przykładzie budownictwa inwentarskiego przedstawił dr M. Pisarski w bardzo obrazowy sposób. Autor do ilustracji tego zagadnienia wybrał jedno ze zwierząt hodowlanych, a mianowicie krowę. Przeprowadził wnikliwą analizę ekonomicznych uwarunkowań hodowli tego zwierzęcia. Szczególnie przekonujące było wykazanie ekonomicznych strat wynikających z nieprawidłowości współczesnego budownictwa.

W dyskusji przytoczono wiele przykładów brzydoty, niefunkcjonalności, nonsensów ekonomicznych współczesnego

wiejskiego budownictwa. Na przykład ogrzewanie współczesnych domów-kamienic na wsi to wielkie marnotrawstwo energii cieplnej. Tu może bardziej niż w innych dziedzinach budownictwa wiejskiego zapominano o cennych doświadczeniach wielu pokoleń budowniczych z naszej strefy klimatycznej.

W dyskusji dominowały trzy stwierdzenia: 1) stan współczesnego budownictwa na polskiej wsi jest alarmująco zły, 2) na ten stan składa się wiele przyczyn – przepisy prawne, systemy szkolenia budowniczych, niska świadomość inwestorów i szereg innych, 3) konieczne jest niezwłoczne podjęcie

energicznych i skutecznych działań na wszystkich możliwych odcinkach, aby sytuacja uległa poprawie jak najszybciej. Każdy dzień przynosi nieodwracalne szkody społeczne dla nas i następnych pokoleń.

Kazimierz Uszyński

KONFERENCJA NAUKOWO-TECHNICZNA PT. „ORGANIZACJA I METODY OCHRONY ZABYTKÓW TECHNIKI W TRANSPORCIE”

Organizatorami konferencji, która odbyła się w dniach 15–16 stycznia 1987 r. w Warszawie byli: Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji – Zarząd Główny, Główna Komisja Muzealnictwa i Historii Transportu, Polskie Towarzystwo Historii i Techniki. Jej celem była wymiana doświadczeń w zakresie ochrony i dokumentowania zabytków techniki w transporcie oraz przedstawienie ich historii.

Na konferencję przygotowano i opublikowano następujące referaty, które uprzednio zostały rozesłane zaproszonym uczestnikom: *Cele i zasady ochrony zabytków techniki* – prof. dr hab. A. Wiślicki; *Doświadczenia polskie w zakresie organizacji i wykorzystania placówek muzealnictwa technicznego* – inż. J. Jasiuk; *Metody dokumentowania i utrzymania zabytków techniki* – mgr K. Rosińska; *Działalność i doświadczenia Stowarzy-*

szenia Inżynierów i Techników Komunikacji w ochronie zabytków i historii transportu – inż. L. Nowicki; *Tworzenie biograficznej dokumentacji dla osób szczególnie zasłużonych dla transportu oraz podjęcie prac przygotowawczych do »Słownika Biograficznego Techników Polskich«* – mgr St. Wojda; *Działalność, doświadczenia oraz problemy i zamierzenia w ochronie zabytków i historii kolejnictwa* – mgr inż. J. Kamiński; *Działalność, doświadczenia oraz problemy i zamierzenia w ochronie zabytków i historii drogownictwa* – mgr inż. S. Rolla; *Działalność, doświadczenia oraz problemy i zamierzenia w ochronie zabytków i historii lotnictwa* – mgr M. Markowski; *Działalność, doświadczenia oraz problemy i zamierzenia w ochronie zabytków żeglugi śródlądowej* – mgr inż. A. W. Reszka; *Działalność, doświadczenia oraz problemy i zamierzenia w ochronie zabytków i*

historii komunikacji miejskiej – mgr inż. W. Źródłak; *Niektóre problemy ochrony zabytków techniki motoryzacyjnej w Polsce* – mgr J. Tarczyński; *Wydawnictwa o ochronie zabytków techniki w transporcie ze szczególnym uwzględnieniem drogownictwa* – mgr inż. J. Duda.

Powołana na konferencji komisja sformułowała wnioski, które będą podstawą do opracowania raportu dla ministra komunikacji i innych centralnych instytucji zarządzających poszczególnymi rodzajami transportu. W raporcie tym omówiona zostanie aktualna sytuacja w zakresie ochrony zabytków transportu i popularyzowania jego historii. Będzie on również zawierał propozycje rozwiązania merytorycznych i organizacyjnych problemów ochrony zabytków transportu.

Krystyna Rosińska

NARADA KONSERWATORSKA NA TEMAT ZABYTKÓW TECHNIKI NA DOLNYM ŚLĄSKU

Zadania służb konserwatorskich na terenach przemysłowych w dużej mierze muszą dotyczyć ochrony zabytków techniki. Działalność istniejącego od kilkunastu lat we Wrocławiu Instytutu Historii Architektury, Sztuki i Techniki Politechniki Wrocławskiej bardzo pomyślnie wpływa na politykę konserwatorską w tym zakresie w regionie Dolnego Śląska. Już w latach siedemdziesiątych pracownicy tego Instytutu włączyli się do prac ewidencyjnych przy zabytkach techniki i wypracowali nową, skróconą formę ewidencjonowania starych zakładów przemysłowych w postaci tzw. Raportów, informujących o stanie zachowania i walorach zabytkowych zakładów przemysłowych wybranej branży.

Dokonany w ten sposób w poszczególnych branżach przegląd zasobów zabytkowych pozwolił na opracowanie programu ochrony najcenniejszych zabytków techniki. Pozostająca od lat w sferze postulatów współpraca służb konserwatorskich z gestorami zakładów przemysłowych i Naczelną Organizacją Techniczną tu została pomyślnie zrealizowana. Dzięki inicjatywie IHASiT powołano Ośrodek Dawnej i Nowej Techniki Górniczej w Wałbrzychu. Zorganizowana w tym mieście w sierpniu 1985 r. międzynarodowa konferencja pt. *Górnictwo węgla kamiennego w procesie kształtowania środowiska ludzkiego* poświęcona była idei

powstania tego Ośrodka, jego charakterowi i przyszłej działalności.

W 1986 r. Instytut zainicjował organizowanie na Dolnym Śląsku corocznych narad konserwatorskich podsumowujących aktualnie prowadzone prace i wytyczających kierunki polityki konserwatorskiej w zakresie ochrony zabytków techniki w tym regionie. Pierwsza z tego cyklu narada odbyła się 16 stycznia 1986 r. w Wałbrzychu i Książu i dotyczyła głównie zabytków górnictwa. Kolejną naradę, zorganizowaną 6 lutego 1987 r., we Wrocławiu, poświęcono prezentacji nowej inicjatywy Instytutu – koncepcji powołania we Wrocławiu muzeum środowiskowego zabytków techniki (ekomuzeum).

Narada zorganizowana została przez Radę Wojewódzką NOT we Wrocławiu, Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji we Wrocławiu, Instytut Historii Architektury, Sztuki i Techniki Politechniki Wrocławskiej w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków we Wrocławiu i Ośrodkiem Dokumentacji Zabytków w Warszawie i nosiła tytuł *Federacja Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT a ochrona zabytków techniki Dolnego Śląska*. Obok wspomnianej już prezentacji koncepcji wrocławskiego muzeum techniki, dyskutowano o zakresie i formach współdziałania

państwowych służb konserwatorskich ze SNT NOT i przemysłem.

Na naradzie wygłoszono następujące referaty: *Organizacja i zadania Federacji SNT NOT* – zastępca sekretarza RW NOT we Wrocławiu, mgr inż. J. Bronkowski; *Muzeum Techniki w organizmie miejskim Wrocławia* – dr St. Januszewski z IHASiT Politechniki Wrocławskiej; *Rozwój historyczny technologii pozyskiwania wody dla Wrocławia* – mgr inż. T. Szezwczyk z MPWiK we Wrocławiu; *Gazownicy a ochrona zabytkowej gazowni w Sobótce* – inż. I. Marczyk z PZITS we Wrocławiu; *Stan i perspektywy Ośrodka Dawnej i Nowej Techniki Górniczej w Wałbrzychu* – mgr J. Barszcz ze SiTG w Wałbrzychu.

Ponadto przedstawiciele urzędów WKZ lub BDZ z województw jeleniogórskiego, legnickiego, polskiego, wałbrzyskiego, wrocławskiego w formie komunikatów przedstawili problemy związane z ochroną zabytków techniki na swoim terenie.

Uczestnicy narady w czasie objazdu terenów wodonośnych Wrocławia zwiedzili m.in. zabytki techniki zakładu wodociągowego „Na Grobli”, który będzie „trzonem” projektowanego ekomuzeum, oraz przepompownię wody „Świątniki”.

Dr St. Januszewski w referacie *Muzeum Techniki w organizmie miej-*